

**Resultaten van controles op en kengetallen van landbouwbedrijven
aangemeld voor derogatie alsmede kengetallen van de Nederlandse
veehouderij.**

Ministerie van Volksgezondheid, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM)

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV)

→ Dienst Regelingen van het ministerie van LNV

→ Algemene Inspectiedienst van het ministerie van LNV

Den Haag, 8 april 2009

Abstract

This report describes the administrative and physical checks that have been carried out on farms that have applied for an individual derogation in 2007 and 2008. At the start of 2006 a total of 25,415 farms applied for an individual derogation in order to be able to apply up to 250 kg N/ha of animal manure on their land. At the start of 2008 this number has decreased to 24,007 (- 5,9%). Checks for compliance with the 70% minimum grassland criterion for the 2008 derogation was carried out on 99,2% of all derogation farms. Based on this check 125 farms did not comply with the criterion.

In order to check on compliance with the derogation standard (250 kg N/ha), the nitrogen application standards and the phosphate application standards, farmers need to report detailed information on farming practices to the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality. The data on the derogation of 2008 is now being collected and will be complete around April 2009. Details on compliance with the derogation standard (250 kg N/ha) on derogation farms in 2008 will thus be incorporated in the March 2010 report. The process of collecting the data on the derogation of 2007 has been completed. The administrative checks have resulted in 31 derogation farms that did not comply with one or more of the standards (application standard for animal manure, application standard for total nitrogen fertilization and the application standard for total phosphate fertilization).

Physical controls were carried out on 721 derogation farms. Deviations were noted with regard to soil samples, the presence of a sufficient fertilizer plan, and the 70% minimum grassland criterion. A number of these farms are known to have decided not to make use of individual derogation but limit the use of animal manure to 170 kg/ha instead.

The numbers of cattle have risen between 2007 en 2008. The numbers of pigs (+ 3,1%), poultry (+ 3,7%) and dairy cattle (+ 3,7%) have risen considerably. Numbers of goats and beef cattle are still on the rise. The number of sheep has decreased with more than 11% between 2007 and 2008, mainly due to the bluetongue virus. Compared to 2002 there has been an increase in the production of nitrogen (0,9%) and a small decrease in the production of phosphate (0,1%) in animal manure.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	1
2. De derogatiebeschikking.....	3
2.1 Monitoring.....	3
2.2 Controles.....	3
2.3 Verslaguitbrenging	4
3 Administratieve controles	5
3.1 Aanmelding	5
3.2 Controle op 70% grasland	5
3.3 Controle op gebruiksnormen.....	6
4 Specifieke controles (5%-controle).....	9
4.1 Opgave percelen en gewassen.....	9
4.2 Opgave aantallen dieren	9
4.3 Opgave mestproductie	9
5 Fysieke controles (3%-controle).....	11
5.1 Samenvatting van resultaten van de uitgevoerde fysieke controles in 2008.....	11
5.2 Uitvoering van de fysieke controles	11
5.3 Steekproef gebruiksnormen en derogatie.....	12
5.3.1 Derogatie 2007.....	12
5.3.2 Derogatie 2008.....	13
5.4 Selecte fysieke controles op gebruiksnormen en derogatie.....	13
5.4.1 Derogatie 2006.....	14
5.4.2 Derogatie 2007.....	14
5.4.3 Derogatie 2008.....	15
5.5. Selectie op basis van derogatievoorwaarden 2008	15
5.5.1 Derogatie 2007.....	16
5.5.2 Derogatie 2008.....	16
5.6 Overige fysieke controles derogatievoorwaarden.....	16
6 Kengetallen	17
6.1 Bemestingsgegevens derogatiebedrijven	17
6.2 Trends in omvang veestapel.....	17
6.3 Excretiefactoren varkens en pluimvee.....	18
6.4 Trends in nationale mestproductie.....	19

1. Inleiding

Op grond van de Nitraatrichtlijn (91/676/EEG) heeft de Europese Commissie aan Nederland een derogatie toegekend. Deze derogatie is vastgelegd in de *Beschikking van de Commissie van 8 december 2005 tot verlening van een door Nederland gevraagde derogatie op grond van Richtlijn 91/676/EEG van de Raad inzake de bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen* (2005/880/EG)¹ (hierna: derogatiebeschikking).

De verleende derogatie biedt Nederland de mogelijkheid om landbouwbedrijven met ten minste 70 % grasland toestemming te geven om tot 250 kg stikstof uit dierlijke mest per hectare per jaar op of in de bodem te brengen.

De mogelijkheid om tot 250 kg stikstof uit dierlijke mest per hectare per jaar op of in de bodem te brengen is gebonden aan een aantal strikte voorwaarden voor de bedrijven die in aanmerking willen komen voor een derogatie. Deze voorwaarden zijn opgenomen in de Meststoffenwet en onderliggende Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet en Uitvoeringsregeling Meststoffenwet.

Naast voorwaarden die gesteld worden aan de bedrijven die gebruik wensen te maken van een individuele derogatie worden aan de Staat der Nederlanden een aantal verplichtingen opgelegd. Deze hebben betrekking op monitoring, controles en verslaguitbrenging over de werking van de derogatie en milieuresultaten op bedrijven die gebruik maken van een individuele derogatie (zie § 2).

De verplichtingen ten aanzien van monitoring, controle en rapportage zijn als volgt:

- A. Percentages aan graslandbedrijven, dieren en landbouwgronden in elke gemeente die onder een individuele derogatie vallende (artikel 8 van de derogatiebeschikking);
- B. Monitoringgegevens van bodemwater, waterlopen en ondiep grondwater (artikel 10, lid 1);
- C. Resultaten van toezicht en handhaving (artikel 10, lid 1);
- D. Synthese van trends (artikel 10, lid 2);
- E. Verslag over bemesting en opbrengst per bodemtype en gewas (artikel 10, lid 4).

Het voorliggende rapport omvat de onderdelen C en D. Onderdeel B is in een aparte rapportage opgenomen (RIVM, *Landbouwpraktijk en waterkwaliteit op landbouwbedrijven aangemeld voor derogatie; Resultaten meetjaar 2007 in het derogatiemeetnet*, rapport 680717008/2009). Onderdeel E (een uitgebreide analyse van gewasopbrengsten op Nederlandse melkveebedrijven) is in 2008 uitgebracht². Onderdeel A bestaat uit een aparte rapportage die ieder jaar in juni aan de Europese Commissie wordt aangeboden.

Nederland heeft eerder in juni 2006 en juni 2007 over onderdeel A aan de Europese Commissie gerapporteerd. De onderdelen C en D alsmede de onderdelen B en E zijn door Nederland in maart 2007 en maart 2008 aan de Europese Commissie gerapporteerd.

---

¹ PB L 324/89.

² Aarts, H.F.M., Daatselaar, C.H.G. en Holshof, G. (2008) Bemesting, meststofbenutting en opbrengst van productiegasland en snijmaïs in Nederland. Wageningen, Plant Research International, rapport 208.

2. De derogatiebeschikking

In de derogatiebeschikking zijn een aantal voorwaarden voor Nederland opgenomen die betrekking hebben op monitoring, controles en verslaguitbrenging. In deze paragraaf worden deze nader benoemd.

2.1 Monitoring

Eén van de voorwaarden uit de derogatiebeschikking betreft de inrichting van een monitoringsnetwerk voor de bemonstering van grondwater, bodemvocht, drainwater en sloten op landbouwbedrijven waaraan een individuele derogatie is toegestaan.

Naast de monitorverplichting is er de verplichting om te rapporteren over de ontwikkeling van de waterkwaliteit die gebaseerd is op de monitoring van de uitspoeling uit de wortelzone, van de oppervlaktewater- en van de grondwaterkwaliteit, en van modelmatige berekeningen. Ook moet elk jaar voor de verschillende bodemtypen en gewassen een verslag worden ingediend over de bemesting en de opbrengst op graslandbedrijven waaraan een derogatie is toegestaan, om de Commissie inzicht te geven in het beheer op deze bedrijven en in het bereikte niveau van optimalisering daarvan.

In opdracht van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM) en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)³ een rapportage opgesteld over monitoringgegevens van bodemwater, waterlopen en ondiep grondwater (artikel 10, lid 1) en over bemesting en opbrengst per bodemtype en gewas (artikel 10, lid 4)⁴.

2.2 Controles

Eén van de verplichtingen van de derogatiebeschikking betreft het uitvoeren van administratieve controles op alle bedrijven waaraan een individuele derogatie is toegestaan (artikel 9, lid 2). De administratieve controles dienen tot doel na te gaan of de bedrijven zich houden aan de maximum gift van 250 kg stikstof per hectare uit dierlijke mest van graasdieren, de stikstofgebruiksnorm voor meststoffen, de fosfaatgebruiksnorm voor meststoffen en de voorwaarden ten aanzien van het bodemgebruik. Genoemde administratieve controles op alle bedrijven die zich hebben aangemeld voor een derogatie worden uitgevoerd door Dienst Regelingen van het ministerie van LNV.

Op basis van een risicoanalyse, de resultaten van voorgaande jaren en resultaten van aselechte controles wordt een inspectieprogramma opgesteld (artikel 9, lid 2). Dit inspectieprogramma dient als uitgangspunt voor het vaststellen van de 5% bedrijven die onderworpen worden aan specifieke inspecties met betrekking tot het bodemgebruik, de omvang van de veestapel en de mestproductie. Hetzelfde geldt voor de 3% bedrijven die onderworpen worden aan inspecties ter plaatse met betrekking tot de gestelde voorwaarden in artikel 5 (op- of inbrengen van dierlijke en andere meststoffen) en 6 (bodembedekking). Het inspectieprogramma is opgesteld in nauwe samenwerking tussen Dienst Regelingen en de Algemene Inspectiedienst (AID) van het ministerie van LNV. De inspecties ter plaatse worden uitgevoerd door de ALGEMENE INSPECTIEDIENST.

---

³ In samenwerking het Landbouw Economisch Instituut (LEI).

⁴ RIVM rapport 680717008/2009.

2.3 Verslaguitbrenging

Jaarlijks dient Nederland een beknopt verslag te overleggen aan de Europese Commissie met daarin de resultaten van de controles per bedrijf, met inbegrip van gegevens over overtredende bedrijven op basis van administratieve controles en inspecties ter plaatse (artikel 10, lid 1). Daarnaast dient het verslag de volgende informatie te bevatten (artikel 10, lid 2):

1. bemestingsgegevens voor alle bedrijven;
2. trends in de omvang van de veestapel voor elke categorie vee in Nederland en in de derogatiebedrijven;
3. trends in de nationale productie van dierlijke mest voor wat betreft stikstof en fosfaat; en
4. een samenvatting van de resultaten van de controles in verband met de excretiecoëfficiënt voor varkens- en pluimveemest op landelijk niveau.

Dit verslag wordt opgesteld door de ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) op basis van gegevens van de Dienst Regelingen en de Algemene Inspectiedienst, beide onderdelen van het ministerie van LNV.

3 Administratieve controles

3.1 Aanmelding

In de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet staat het volgende opgenomen over de aanmelding voor een individuele derogatie (artikel 25, lid 1):

“Uiterlijk op 1 december van het kalenderjaar voorafgaand aan het kalenderjaar waarin de gebruiksnorm, bedoeld in artikel 24, eerste lid, wordt toegepast, meldt de landbouwer het bedrijf voor de toepassing van artikel 24, eerste lid, aan bij de Dienst Regelingen”.

Bedrijven dienen zich uiterlijk op 1 december van jaar t aan te melden voor derogatie in jaar t+1. In totaal hebben 24.007 bedrijven zich op tijd aangemeld voor de derogatie van 2008. Slechts 0,12% van de bedrijven (29 in totaal) heeft zich te laat aangemeld. Er zijn geen bedrijven die bezwaar hebben aangetekend tegen het oordeel dat hun aanmelding te laat was. Het aantal van 24.007 betekent een daling in het aantal aanmeldingen van 2,4% ten opzichte van 2007 (24.578). Voor de daling tussen 2007 en 2008 is geen eenduidige verklaring te geven. Het aantal bedrijven met grasland neemt al decennia gestaag af. Deze daling is ook in de laatste jaren zichtbaar. Dit kan een (gedeeltelijke) verklaring zijn voor het afnemende aantal bedrijven dat zich heeft aangemeld voor een derogatie. Een andere verklaring kan gelegen zijn in de aan de derogatie verbonden voorwaarden. Vanuit de melkveehouderijsector is door een aantal bedrijven aangegeven dat de eis om maximaal 30% van het areaal te gebruiken voor de teelt van maïs problemen oplevert met de ruwvoervoorziening op deze betreffende bedrijven. In tabel 1 is het verloop weergegeven van het aantal bedrijven dat zich in de jaren 2006-2008 heeft aangemeld voor een derogatie.

	Aanmeldingen (totaal*)	Verschil met voorgaande jaar	Aanmelding te laat	Aanmeldingen goedgekeurd na bezwaar
2006	25.415	n.v.t.	130	3
2007	24.578	-3,4%	176	5
2008	24.007	-2,4%	27	0

Tabel 1: Aantal aanmeldingen voor een individuele derogatie voor de periode 2006-2008 inclusief verschuivingen per jaar een aantal te late aanmeldingen (*totaal inclusief goedgekeurd na bezwaar).

3.2 Controle op 70% grasland

In het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet staat het volgende opgenomen over het verstrekken van gegevens over gewassen en percelen (artikel 26):

“De landbouwer verstrekt elk kalenderjaar uiterlijk op 15 mei aan Onze Minister gegevens met betrekking tot:

- a. de op 15 mei van het desbetreffende kalenderjaar betaalde of te betalen oppervlakte van de percelen landbouwgrond, onderscheiden naar gewas en topografische ligging van deze percelen;*
- b. de na 15 mei van het desbetreffende kalenderjaar met een volggewas te betalen oppervlakte van de percelen landbouwgrond, onderscheiden naar gewas en topografische ligging van deze percelen; en*
- c. de oppervlakte en de ligging van in het buitenland gelegen percelen die in het desbetreffende kalenderjaar bij het bedrijf in gebruik zijn”.*

Bedrijven moeten uiterlijk 15 mei van het lopende jaar opgeven welke percelen ze gebruiken en welke gewassen ze daarop telen dan wel gaan telen. Deze opgave vindt plaats met behulp van de Gecombineerde Data Inwinning (GDI). Deze opgaven worden gebruikt voor de landbouwtelling, voor het mestbeleid, voor de GLB-inkomenstoelagen en voor andere beleidscomponenten van LNV.

Dienst Regelingen heeft op het moment van opstellen van deze notitie bijna alle bedrijven (99,2%) die zich hebben aangemeld voor een individuele derogatie voor 2008 gecontroleerd op de voorwaarde van 70% grasland. De controle heeft tot doel die bedrijven die niet voldoen aan de voorwaarde van 70% grasland een waarschuwingsbrief te sturen dat het niet tijdig voldoen aan genoemde voorwaarde betekent dat het bedrijf geen gebruik kan maken van een derogatie. In dat geval geldt de gebruiksnorm voor dierlijke mest van 170 kg nitraat/ha/jr uit de Nitraatrichtlijn. Van de aangemelde bedrijven die tot op heden gecontroleerd zijn bleken 125 bedrijven ook na een nadere administratieve controle niet te voldoen aan de voorwaarde van 70% grasland. Deze bedrijven hebben een waarschuwingsbrief ontvangen.

3.3 Controle op gebruiksnormen

In de het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet en de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet staat het volgende opgenomen over het aanleveren van aanvullende gegevens (artikel 35, lid 1, onderdeel a Besluit):

“Uit de administratie worden jaarlijks gegevens verstrekt aan Onze Minister door:

- a. *landbouwers die in een kalenderjaar een grotere hoeveelheid dierlijke meststoffen produceren dan 170 kilogram stikstof per hectare van de tot het bedrijf behorende oppervlakte landbouwgrond”*

(artikel 44, lid 1 Uitvoeringsregeling meststoffenwet):

“De landbouwer, bedoeld in artikel 35, eerste lid, onderdeel a, van het besluit, verstrekt jaarlijks vóór 1 februari aan de Dienst Regelingen met betrekking tot het voorgaande kalenderjaar gegevens uit de administratie over:

- a. *de aan het eind van het kalenderjaar op het bedrijf aanwezige hoeveelheid meststoffen, onderscheiden naar:*
  1. *vaste mest;*
  2. *drijfmest;*
  3. *zuiveringslib, compost en mengsels van zuiveringslib en compost; en*
  4. *meststoffen, anders dan dierlijke meststoffen, zuiveringslib, compost en mengsels van zuiveringslib en compost;*
- b. *de hoeveelheden meststoffen, anders dan dierlijke meststoffen, zuiveringslib, compost en mengsels van zuiveringslib en compost, die op of van het bedrijf zijn aangevoerd, onderscheidenlijk zijn afgevoerd;*
- c. *het gemiddelde aantal in het kalenderjaar op het bedrijf gehouden dieren, anders dan varkens, schapen, geiten en runderen, onderscheiden naar diersoort en diercategorieën per soort voor zover dit onderscheid wordt gemaakt in bijlage D, tabel I; en*
- d. *het aantal aan- of afgevoerde staldieren, anders dan varkens of vleeskalveren, onderscheiden naar diersoort en diercategorieën per soort, voor zover dit onderscheid wordt gemaakt in bijlage D, tabel I”.*

Zoals in de rapportage van maart 2007 aangegeven kunnen de controles op de gebruiksnormen pas starten op het moment dat alle gegevens van de derogatiebedrijven geregistreerd zijn bij de Dienst

Regelingen. Derogatiebedrijven dienen uiterlijk op 1 februari aanvullende gegevens aan de Dienst Regelingen te leveren met betrekking tot het voorgaande kalenderjaar. De Dienst Regelingen heeft hierop een aantal maanden nodig om deze gegevens te verwerken. De registratie van de gegevens over het jaar 2007 is medio 2008 afgerond waarop de controle van de gebruiksnormen gestart is.

Voor het derogatiejaar 2007 zijn alle derogatiebedrijven op de gebruiksnorm voor dierlijke mest doorgerekend. Dit heeft geresulteerd in 404 derogatiebedrijven die aan een nadere administratieve controle zijn onderworpen. In deze controle is niet alleen gekeken naar de gebruiksnorm voor dierlijke mest maar tevens naar de overige gebruiksnormen.

Uit de nadere administratieve controle zijn bij 31 derogatiebedrijven in totaal 39 overtredingen van de gebruiksnormen geconstateerd. In totaal 24 bedrijven hebben 1 gebruiksnorm overtreden, 6 bedrijven hebben 2 gebruiksnormen overtreden en 1 bedrijf heeft 3 gebruiksnormen overtreden. Bedrijven hebben na de nadere administratieve controle een brief met voornemen tot opleggen van een boete ontvangen. Bedrijven hebben daarop de mogelijkheid om aanvullende informatie te verstrekken en/of een zienswijze te geven. Deze procedure is inmiddels afgerond en heeft niet tot herziening geleid van het eerdere voornemen tot het opleggen van een boeten (zie tabel 2).

Status	Aantal gebruiksnormen overtreden	Aantal bedrijven
onderzoek afgesloten na informatie/zienswijze – sanctie	1 2 3	24 6 1
totaal		31

Tabel 2: Status van onderzoek naar beboeting van overtredende bedrijven met aantal overtreden gebruiksnormen. (n=31)

4 Specifieke controles (5%-controle)

4.1 Opgave percelen en gewassen

Dienst Regelingen voert een administratieve controle uit op alle perceelsopgaven. De opgegeven oppervlakte wordt getoetst aan de maximale oppervlakte van ieder topografisch perceel in het GBCS (Geïntegreerd Beheers- en ControleSysteem, IACS in het Engels). Het GBCS is opgezet volgens de specificaties van de Europese Verordening 796/2004.

Een andere belangrijke controle betreft de dubbelclaims: twee of meer bedrijven geven op gebruiker te zijn van hetzelfde perceel. Alle dubbelclaims worden onderzocht, totdat ze zijn opgelost. De perceelsopgaven en de resultaten van de controles worden verwerkt in de Basisregistratie percelen (BRP) van Dienst Regelingen. Basisregistratie percelen is een landelijk systeem van het Ministerie van LNV voor de registratie van het feitelijk gebruik van percelen landbouwgrond en natuurterrein. De gegevens uit Basisregistratie percelen worden gebruikt voor meerdere regelingen van LNV. Zo worden ze gebruikt voor de uitvoering van het mestbeleid, maar ook voor de controle van (Europese) subsidieregelingen en voor de controle van deze regelingen door de Algemene Inspectiedienst.

4.2 Opgave aantallen dieren

De identificatie & registratie van runderen op derogatiebedrijven valt onder de verplichtingen van Europese Verordening 820/97. Dienst Regelingen en de Algemene Inspectiedienst voeren controles uit op de gegevens die bedrijven in dit kader indienen. De resultaten over 2008 zijn nog niet verzameld en gerapporteerd. De resultaten over 2007 zijn wel gerapporteerd, conform Verordening 499/2004. In dat jaar werden 2.860 bedrijven met in totaal 341.384 dieren gecontroleerd (7,0% respectievelijk 8,8% van het totaal aantal bedrijven respectievelijk dieren). Op 1.736 bedrijven werden overtredingen vastgesteld die betrekking hadden op 17.960 dieren. Op al deze bedrijven leidde dit tot sancties, zoals verplaatsingsbeperkingen en boetes (zie tabel 3).

	Aantal betrokken dieren	Aantal betrokken bedrijven
1. Verplaatsingsbeperking voor afzonderlijke runderen	17.960	1.736
Afvoerverbod voor alle runderen op het bedrijf	14.553*	155
2. Verplaatsingsbeperking (aan- en afvoer) voor alle runderen op het bedrijf	73.381*	408
3. Vernietiging van dieren	-	-
Totaal	89.771	1.736

Tabel 3: Overeenkomstig Verordening (EG) nr. 494/98 van de Commissie opgelegde sancties (* Totaal aantal dieren op betrokken bedrijven, inclusief dieren zonder afwijking).

4.3 Opgave mestproductie

Dienst Regelingen berekent de mestproductie bij graasdieren op basis van aantallen dieren en forfaits per dier. De controle op de mestproductie betekent in dit geval dus een controle op het aantal dieren. Deze controle is hierboven beschreven.

5 Fysieke controles (3%-controle)

Op ten minste 3% van de derogatiebedrijven worden fysieke controles uitgevoerd betreffende de derogatievoorwaarden. Het aantal derogatie-aanmeldingen voor 2008 bedraagt volgens de gegevens van Dienst Regelingen 24.007 bedrijven. Dit percentage komt overeen met 721 bedrijven⁵. De controles worden uitgevoerd door de Algemene Inspectiedienst.

In 2008 is op 736 bedrijven een controle afgerond waarbij de derogatievoorwaarden een onderdeel van de controle vormde. Naast deze afgeronde controles waren er op 31 december 2008 nog 55 controles in uitvoering die nog wachten op volledige afronding. In deze verslaglegging worden de resultaten uitgewerkt van de 736 bedrijven waarvan de controle in 2008 volledig is afgerond. De 55 controles in uitvoering worden in het verslag over 2009 verwerkt.

5.1 Samenvatting van resultaten van de uitgevoerde fysieke controles in 2008.

Van de 736 bedrijven die gecontroleerd zijn op de derogatievoorwaarden zijn in een aantal gevallen meerdere jaren bij de controle betrokken. Zo werden er 41 controles uitgevoerd op de voorwaarden voor het jaar 2006, 280 controles op de voorwaarden voor 2007 en 656 controles op de voorwaarden voor 2008. Met betrekking tot de derogatievoorwaarden 2008 dient opgemerkt te worden dat ook in 2009 hierop nog fysieke controles zullen plaatsvinden, in samenhang met een controle op de gebruiksnormen 2008.

Op 118 bedrijven zijn één of meerdere afwijkingen vastgesteld met betrekking tot de derogatievoorwaarden. Zo werd op 15 bedrijven niet voldaan aan de derogatievoorwaarden 2006, op 47 bedrijven werd niet voldaan aan de voorwaarden 2007 en op 78 bedrijven werd niet voldaan aan de voorwaarden voor 2008. In totaal 22 bedrijven voldeden niet aan de derogatievoorwaarden van twee kalenderjaren.

Indien er een afwijking wordt geconstateerd, wordt door de Algemene Inspectiedienst een rapportage opgesteld die verzonden wordt naar de Dienst Regelingen van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

5.2 Uitvoering van de fysieke controles

De door de Algemene Inspectiedienst uitgevoerde fysieke controles zijn in 2008 op de volgende manieren ingestoken:

1. *Steekproef gebruiksnorm 2007, derogatie 2007 en derogatie 2008.*
In 2008 is een steekproef gedaan bij de doelgroep "graasdierbedrijven" die zich tevens hadden aangemeld voor de derogatie 2007 en voor de derogatie 2008. Op deze bedrijven zijn naast de derogatievoorwaarden ook de gebruiksnormen 2007 gecontroleerd. Op basis van deze selectie zijn 199 bedrijven gecontroleerd. De adressen zijn aangeleverd door de gezamenlijke Analyse & Selectie unit van de Algemene Inspectiedienst en Dienst Regelingen.
2. *Selectie op basis van gebruiksnormen en derogatievoorwaarden.*
De A&S unit maakt selecties specifiek gericht op bedrijven die vermoedelijke de gebruiksnormen hebben overschreden en die zich hebben aangemeld voor de derogatie. De Algemene Inspectiedienst controleert deze bedrijven op zowel de derogatievoorwaarden als op de gebruiksnormen. Daarnaast worden er ook bedrijven in controle genomen op basis van informatie die verzameld wordt bij bedrijfsbezoeken (controles in het veld) en op verzoek van Dienst Regelingen. Op basis van deze selectie zijn 88 bedrijven in 2008 gecontroleerd.

---

⁵ Er zijn in totaal 24.034 meldingen binnengekomen bij Dienst Regelingen. Van deze meldingen waren er 27 te laat binnengekomen. Dit brengt het totaal op 24.007 controle-objecten. Een controlepercentage van 3% fysieke controles komt daarmee overeen met 721 bedrijven.

3. *Selectie op basis van derogatievoorwaarden 2008.*

De Analyse & Selectie unit maakt selecties die specifiek gericht zijn op bedrijven die zich voor 2008 hebben aangemeld voor de derogatie en die de gebruiksnormen 2007 waarschijnlijk niet overtreden. De Algemene Inspectiedienst controleert deze bedrijven op de derogatievoorwaarden 2008. In een aantal (14) gevallen had deze controle betrekking op de derogatievoorwaarden van 2007. In deze selectie zijn totaal 445 bedrijven gecontroleerd.

4. *Overige fysieke controles.*

Hieronder vallen onder andere de niet-akkoord controles bij de controles op het vanggewas na de teelt van maïs. Het betreft hier 4 bedrijven waar een afwijking is vastgesteld.

Bij alle fysieke controles op de derogatievoorwaarden, met uitzondering van de onder 4 genoemde controles, wordt ook gecontroleerd op bodemgebruik en omvang van de veestapel.

De controlebevindingen van de niet-akkoord controles worden door de Algemene Inspectiedienst gerapporteerd aan Dienst Regelingen.

In de navolgende paragrafen wordt per selectie de resultaten van de uitgevoerde controles uitgewerkt.

5.3 Steekproef gebruiksnormen en derogatie.

Door de afdeling Analyse & Selectie zijn a-select bedrijven aangeleverd uit de doelgroep “graasdierbedrijven” die zich zowel in 2007 als in 2008 hebben aangemeld voor de derogatie. Op deze bedrijven is een fysieke controle uitgevoerd op de naleving van de gebruiksnormen 2007, verantwoordingsplicht, derogatievoorwaarden 2007, derogatievoorwaarden 2008 en de administratieve verplichtingen.

Van de in totaal 199 afgeronde controles zijn op 22 bedrijven één of meerdere afwijkingen vastgesteld met betrekking tot de derogatievoorwaarden. Op 11 bedrijven werd vastgesteld dat niet werd voldaan aan voorwaarden van zowel 2007 als 2008. Op 7 bedrijven werd vastgesteld dat niet werd voldaan aan de derogatievoorwaarden 2007 en 4 bedrijven voldeden niet aan de voorwaarden voor 2008.

De geconstateerde afwijkingen inzake het niet voldoen aan de derogatievoorwaarden worden hieronder per kalenderjaar nader gespecificeerd.

5.3.1 Derogatie 2007

Op 18 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan één of meerdere derogatievoorwaarden voor het jaar 2007. De overtredingen hadden betrekking op de grondbemonstering, het bemestingsplan of de eis van minimaal 70% grasland. De bevindingen zijn hieronder uitgewerkt.

Grondmonsters 2007

De meeste overtredingen hadden betrekking op de grondbemonstering. Er dient per 5 hectare homogene landbouwgrond minimaal één bodemmonster te worden genomen. In totaal werd op 16 bedrijven een afwijking vastgesteld met betrekking tot de grondbemonstering. Het merendeel van de afwijkingen heeft betrekking op het feit dat het monster betrekking heeft op meer dan 5 hectare. Daarnaast is in enkele gevallen sprake van geen of te late monsternamen.

Bemestingsplan 2007

Tijdens de fysieke controles bleek in 3 gevallen dat het bemestingsplan niet voldeed aan de gestelde eisen.

Minimaal 70% grasland 2007

Op 3 bedrijven werd vastgesteld dat het bedrijf niet voldeed aan de eis van minimaal 70% grasland.

Gebruiksnormen 2007

Van de 199 gecontroleerde bedrijven is bij 13 bedrijven een rapport opgemaakt in verband met overschrijding van de gebruiksnorm voor dierlijke mest. Op 1 bedrijf was eveneens sprake van een overschrijding van de fosfaatgebruiksnorm.

Opgemerkt dient hierbij te worden dat van de 18 bedrijven die niet aan de derogatievoorwaarden voldeden er 12 waren die daardoor de gebruiksnorm dierlijke mest hebben overtreden. Deze bedrijven waren uitgegaan van een gebruiksnorm dierlijke mest van 250 kilogram stikstof per hectare. Deze bedrijven zijn, vanwege het feit dat zij niet aan de voorwaarden voor derogatie voldeden, afgerekend op de gebruiksnorm van 170 kilogram stikstof per hectare. Het grootste deel van de overschrijdingen van de gebruiksnorm dierlijke mest is dus veroorzaakt door het vervallen van de derogatie.

5.3.2 Derogatie 2008

Op 15 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan één of meerdere derogatievoorwaarden voor het jaar 2007. De overtredingen hadden betrekking op de grondbemonstering, het bemestingsplan of de eis van minimaal 70% grasland. De bevindingen zijn hieronder uitgewerkt.

Grondmonsters 2008

Ook wat betreft 2008 hebben de meeste overtredingen betrekking op de grondbemonstering. In totaal werd op 11 bedrijven een afwijking vastgesteld met betrekking tot de grondbemonstering. Het merendeel van de afwijkingen heeft betrekking op het feit dat een monster betrekking had op meer dan 5 hectare. Daarnaast is in enkele gevallen sprake van geen of te late bemonstering van de percelen landbouwgrond.

Bemestingsplan 2008

Tijdens de fysieke controles bleek in een aantal gevallen dat het bemestingsplan niet voldeed aan de gestelde eisen of onvolledig was. Als het bemestingsplan 2008 op beperkte onderdelen niet voldeed aan de eisen, kregen bedrijven twee weken de gelegenheid het plan aan te passen. Uiteindelijk voldeden 6 bedrijven niet aan de verplichting.

Minimaal 70% grasland 2008

Op 3 bedrijven werd vastgesteld dat het bedrijf niet voldeed aan de eis van minimaal 70% grasland.

5.4 Selecte fysieke controles op gebruiksnormen en derogatie

De Analyse & Selectie unit maakt selecties specifiek gericht op bedrijven die vermoedelijke de gebruiksnormen hebben overschreden en die zich hebben aangemeld voor de derogatie. De Algemene Inspectiedienst controleert deze bedrijven op zowel de derogatievoorwaarden als op de gebruiksnormen. Daarnaast worden er ook bedrijven in controle genomen op basis van informatie uit het controleveld. Daarnaast kunnen administratieve controles voor Dienst Regelingen aanleiding zijn om controleverzoeken bij de Algemene Inspectiedienst in te dienen.

In 2008 zijn 88 controles afgerond die binnen genoemde selectie(s) vallen. Op deze 88 bedrijven zijn 41 controles uitgevoerd die betrekking hadden op de derogatievoorwaarden voor 2006, 69 op de derogatievoorwaarden voor 2007 en 22 op de derogatievoorwaarden voor 2008. Op de meeste van deze bedrijven zijn de derogatievoorwaarden over twee kalenderjaren gecontroleerd waarbij 1 jaar in combinatie met de gebruiksnormencontrole.

Op 35 bedrijven zijn één of meerdere afwijkingen vastgesteld die betrekking hadden op de derogatievoorwaarden. De geconstateerde afwijkingen inzake het niet voldoen aan de derogatievoorwaarden worden hieronder, per kalenderjaar, nader gespecificeerd.

5.4.1 Derogatie 2006.

Op 15 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan één of meerdere derogatievoorwaarden voor het jaar 2006. De overtredingen hadden betrekking op de grondbemonstering, het bemestingsplan of de eis van minimaal 70% grasland. De bevindingen zijn hieronder uitgewerkt.

Grondmonsters 2006

De meeste overtredingen hadden betrekking op de grondbemonstering. Er dient per 5 hectare homogene landbouwgrond minimaal één bodemonster te worden genomen. In totaal werd op 12 bedrijven een afwijking vastgesteld met betrekking tot de grondbemonstering. Het merendeel van de afwijkingen heeft betrekking op het feit dat een monster betrekking heeft op meer dan 5 hectare. Daarnaast is in enkele gevallen sprake van geen of te late bemonstering van de percelen.

Bemestingsplan 2006

Tijdens de fysieke controles bleek in 4 gevallen dat het bemestingsplan uiteindelijk niet voldeed aan de gestelde eisen.

Minimaal 70% grasland 2006

In 3 gevallen werd vastgesteld dat het bedrijf niet voldeed aan de eis van minimaal 70% grasland.

Gebruiksnormen 2006

Van de gecontroleerde bedrijven is bij 20 bedrijven een overschrijding van de gebruiksnorm dierlijke mest over 2006 vastgesteld. Op 7 bedrijven was sprake van een overschrijding van de fosfaatgebruiksnorm en in 4 gevallen een overschrijding van de stikstofgebruiksnorm.

Opgemerkt dient hierbij te worden dat van de 15 bedrijven die niet aan de derogatievoorwaarden voldeden er 12 waren die daardoor de gebruiksnorm dierlijke mest hebben overtreden. Deze bedrijven waren uitgegaan van een gebruiksnorm dierlijke mest van 250 kilogram stikstof per hectare. Deze bedrijven zijn, vanwege het feit dat zij niet aan de voorwaarden voor derogatie voldeden, afgerekend op de gebruiksnorm van 170 kilogram stikstof per hectare. Het grootste deel van de overschrijdingen van de gebruiksnorm dierlijke mest is dus veroorzaakt door het vervallen van de derogatie.

5.4.2 Derogatie 2007

Op 28 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan één of meerdere derogatievoorwaarden voor het jaar 2007. De overtredingen hadden betrekking op de grondbemonstering, het bemestingsplan of de eis van minimaal 70% grasland. Bij 8 bedrijven (zie hiervoor) werd ook een afwijking vastgesteld over 2006. De bevindingen zijn hieronder uitgewerkt.

Grondmonsters 2007

Ook wat betreft 2007 hebben de meeste overtredingen betrekking op de grondbemonstering. In totaal werd op 20 bedrijven een afwijking vastgesteld met betrekking tot de grondbemonstering. Het merendeel van de afwijkingen heeft betrekking op het feit dat een aantal monsters betrekking heeft op meer dan 5 hectare. Daarnaast is in enkele gevallen sprake van geen of te late bemonstering van de percelen.

Bemestingsplan 2007

Tijdens de fysieke controles bleek in 12 gevallen dat het bemestingsplan uiteindelijk niet voldeed aan de gestelde eisen.

Minimaal 70% grasland 2007

In 12 gevallen werd vastgesteld dat het bedrijf niet voldeed aan de eis van minimaal 70% grasland.

Gebruiksnormen 2007

Van de gecontroleerde bedrijven is bij 9 bedrijven een overschrijding van de gebruiksnorm dierlijke mest over 2007 vastgesteld. Op 2 bedrijven was sprake van een overschrijding van de fosfaatgebruiksnorm en in 1 geval een overschrijding van de stikstofgebruiksnorm.

Opgemerkt dient hierbij te worden dat van de 9 bedrijven die niet aan de derogatievoorwaarden voldeden er 8 waren die daardoor de gebruiksnorm dierlijke mest hebben overtreden. Deze bedrijven waren uitgegaan van een gebruiksnorm dierlijke mest van 250 kilogram stikstof per hectare. Deze bedrijven zijn, vanwege het feit dat zij niet aan de voorwaarden voor derogatie voldeden, afgerekend op de gebruiksnorm van 170 kilogram stikstof per hectare. Het grootste deel van de overschrijdingen van de gebruiksnorm dierlijke mest is dus veroorzaakt door het vervallen van de derogatie.

5.4.3 Derogatie 2008

Op 3 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan één of meerdere derogatievoorwaarden voor het jaar 2007. De overtredingen hadden betrekking op de grondbemonstering, het bemestingsplan of de eis van minimaal 70% grasland. De betreffende 3 bedrijven voldeden ook niet aan de voorwaarden voor 2007. De bevindingen zijn hieronder uitgewerkt.

Grondmonsters 2008

Op 2 bedrijven werd een afwijking vastgesteld met betrekking tot de grondbemonstering.

Bemestingsplan 2008

Tijdens de fysieke controles bleek in een aantal gevallen dat het bemestingsplan niet voldeed aan de gestelde eisen of onvolledig was. Als het bemestingsplan 2008 op beperkte onderdelen niet voldeed aan de eisen, kregen bedrijven twee weken de gelegenheid het plan aan te passen. Uiteindelijk voldeed 1 bedrijf niet aan deze verplichting.

Minimaal 70% grasland 2008

Bij deze select werden hier geen afwijkingen vastgesteld tijdens de fysieke controle.

5.5. Selectie op basis van derogatievoorwaarden 2008

Op basis van selects van de unit Analyse & Selectie zijn er in 2008 bedrijven geselecteerd die middels een inspectie ter plaatse op de derogatievoorwaarden 2008 gecontroleerd zijn. Het gaat hierbij dan om bedrijven die, gelet op de resultaten van analyse & selectie, de gebruiksnormen in het afgelopen kalenderjaar 2007 vermoedelijk niet hebben overschreden. Op 431 bedrijven zijn de derogatievoorwaarden voor 2008 gecontroleerd en op 14 bedrijven betrof het de controle op de derogatievoorwaarden voor 2007. Bij deze controles wordt ook gecontroleerd op bodemgebruik en omvang van de veestapel.

Bij deze fysieke controles zijn op 57 bedrijven één of meerdere afwijkingen vastgesteld met betrekking tot de derogatievoorwaarden. De geconstateerde afwijkingen worden hieronder nader gespecificeerd.

5.5.1 Derogatie 2007.

Op 1 bedrijf werd een afwijking vastgesteld met betrekking tot de derogatievoorwaarden 2007. Het betrof een afwijking die betrekking had op de bemestingsplan en de grondbemonstering.

5.5.2 Derogatie 2008

Op 57 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan één of meerdere derogatievoorwaarden voor het jaar 2008. De overtredingen hadden betrekking op de grondbemonstering, het bemestingsplan of de eis van minimaal 70% grasland. De betreffende 57 bedrijven voldeden ook niet aan de voorwaarden voor 2007. De bevindingen zijn hieronder uitgewerkt.

Van de uitgevoerde controles over het jaar 2008 is op 57 bedrijven vastgesteld dat niet werd voldaan aan één of meerdere derogatievoorwaarden 2008 met betrekking tot de grondbemonstering, bemestingsplan of 70% grasland eis. Alle bedrijven voldeden ook niet aan de voorwaarden voor 2007. De bevindingen zijn hieronder uitgewerkt.

Grondmonsters 2008

Bij 45 bedrijven heeft het rapport betrekking op het feit dat er afwijkingen zijn geconstateerd met betrekking tot de grondbemonstering. Het merendeel van de afwijkingen heeft betrekking op het feit dat een aantal monsters betrekking heeft op meer dan 5 hectare. Daarnaast is in enkele gevallen sprake van geen of te late bemonstering van de percelen.

Bemestingsplan 2008

Tijdens de fysieke controles bleek in een aantal gevallen dat het bemestingsplan niet voldeed aan de gestelde eisen of onvolledig was. Als het bemestingsplan 2008 op beperkte onderdelen niet voldeed aan de eisen, kregen bedrijven circa twee weken de gelegenheid het plan aan te passen. Uiteindelijk voldeden 27 bedrijven niet aan deze verplichting. Een aantal bedrijven gaf aan dat zij de derogatie ook niet nodig hadden omdat het gebruik aan dierlijke meststoffen waarschijnlijk onder de norm van 170 kg N per ha blijft.

Minimaal 70% grasland 2007, en vanggewas na maïs

Bij 9 fysieke controles werd vastgesteld dat de betreffende landbouwer niet voldeed aan de eis van minimaal 70% grasland.

5.6 Overige fysieke controles derogatievoorwaarden

De Algemene Inspectiedienst is ook belast met de controles in het kader van het Besluit gebruik meststoffen (BGM). Indien tijdens deze controles overtredingen worden vastgesteld die tevens als voorwaarden zijn gesteld voor de derogatie, wordt hiervan een rapport opgemaakt. Het gaat hierbij dan om de controles op het vanggewas na maïs op de zandgronden en het vernietigingsverbod van grasland. Op 4 derogatiebedrijven werd vastgesteld dat er in 2008 geen vanggewas werd geteeld op zandgrond na de teelt van maïs.

6 Kengetallen

6.1 Bemestingsgegevens derogatiebedrijven

Conform artikel 44, lid 1, van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet dienen landbouwbedrijven jaarlijks uiterlijk vóór 1 februari gegevens over het voorafgaande jaar aan Dienst Regeling te overleggen die betrekking hebben op ondermeer de bemesting op het bedrijf. Gezien de omvang van deze jaarlijkse gegevensverstrekking kost het Dienst Regeling een aantal maanden om deze gegevens in de registers op te nemen. De ervaring leert daarnaast dat een deel van de verstrekte gegevens onjuist dan wel onvolledig is. Dit kan veelal pas na contact met het betreffende landbouwbedrijf hersteld worden. De bemestingsgegevens van derogatiebedrijven over 2008 zijn om die reden nog niet beschikbaar. Nederland zal daarover rapporteren in maart 2010.

Voor de berekening van de bemestingsgegevens van derogatiebedrijven over 2007 is gebruik gemaakt van een aantal gegevens:

- grondgegevens (de grootste waarde van de landbouwtelling of van de grondregistratie)
- alle diersoorten (runderen (excretie melkvee berekend met ureumgehalte 26 en 7.500 kg melk), pluimvee, varkens, konijnen, nertsen, vossen), behalve schapen en geiten
- voer (alleen meegenomen als er staldieren zijn)
- begin- en eindvoorraad van alle mestsoorten, voor zover bekend
- aan- en afvoer van alle mestsoorten, voor zover bekend

Mestsoort	Gebruik in kg/ha
Fosfaat uit dierlijke mest	86,77
Stikstof uit dierlijke mest	224,13
Fosfaat uit kunstmest	5,74
Stikstof uit kunstmest	119,20
Fosfaat uit overige meststoffen	7,51
Stikstof uit overige meststoffen	14,48

Tabel 4: Gemiddeld gebruik stikstof en fosfaat op derogatiebedrijven in 2007.

6.2 Trends in omvang veestapel

Tabel 5 geeft de omvang van de veestapel op landbouwbedrijven in Nederland weer, voor de jaren 2002, 2004, 2006, 2007 en 2008 (voorlopig). De getallen zijn gebaseerd op de landbouwtelling en geproduceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

De tabel laat zien dat de melkveestapel sinds 2002 geleidelijk is afgenomen. Het aantal melkkoeien is gedaald door de melkquotering in combinatie met een stijgende melkproductie per koe. Het aantal stuks jongvee is nog iets sterker gedaald, doordat ook de jongveebezetting (als percentage van het aantal melkkoeien) iets is afgenomen. Tussen 2007 en 2008 is het aantal melkkoeien en het aantal stuks jongvee weer toegenomen.

Het aantal varkens is in 2008 gestegen ten opzichte van 2007. De pluimveestapel is in 2003, als gevolg van de vogelpest, sterk gekrompen en in de jaren daarna weer gegroeid. De pluimveestapel zat in 2008 nog ruim 4% onder het niveau van voor de uitbraak van de vogelpest (niveau 2002).

Het aantal schapen, geiten, vleeskalveren en nertsen is gestegen. Het aantal overige graasdieren (vlees- en weidevee, paarden en pony's) is stabiel.

Diergroep	2002	2004	2006	2007	2008*	toe- /afname 2002-2008
Melk- en fokvee	2.753.522	2.635.907	2.544.783	2.543.117	2.643.847	-4,0
<i>w.v. melk- en kalfkoeien</i>	<i>1.485.531</i>	<i>1.470.589</i>	<i>1.419.716</i>	<i>1.413.166</i>	<i>1.466.134</i>	<i>-1,3</i>
<i>w.v. jongvee</i>	<i>1.253.859</i>	<i>1.155.958</i>	<i>1.116.867</i>	<i>1.119.923</i>	<i>1.169.995</i>	<i>-6,7</i>
Schapen	1.185.916	1.235.865	1.376.444	1.369.343	1.212.956	2,3
Geiten	254.891	282.239	309.614	324.014	354.878	39,2
Overige graasdieren	513.006	494.402	492.525	503.347	499.434	-2,6
<i>w.v. vlees- en weidevee</i>	<i>391.539</i>	<i>365.822</i>	<i>364.785</i>	<i>369.823</i>	<i>355.353</i>	<i>-9,2</i>
<i>w.v. paarden en pony's</i>	<i>121.467</i>	<i>128.580</i>	<i>127.740</i>	<i>133.524</i>	<i>144.081</i>	<i>18,6</i>
Varkens	11.647.677	11.152.500	11.355.967	11.662.654	12.026.467	3,3
<i>w.v. vleesvarkens</i>	<i>5.591.044</i>	<i>5.382.515</i>	<i>5.475.689</i>	<i>5.558.828</i>	<i>5.838.974</i>	<i>4,4</i>
Pluimvee	103.650.604	88.014.872	94.335.094	95.711.263	99.206.502	-4,3
<i>w.v. kippen</i>	<i>101.051.852</i>	<i>85.816.117</i>	<i>91.782.259</i>	<i>92.760.859</i>	<i>96.678.019</i>	<i>-4,3</i>
<i>w.v. slachteenden</i>	<i>852.420</i>	<i>722.704</i>	<i>1.043.349</i>	<i>1.134.146</i>	<i>1.063.799</i>	<i>24,8</i>
<i>w.v. kalkoenen</i>	<i>1.450.590</i>	<i>1.238.450</i>	<i>1.139.840</i>	<i>1.232.354</i>	<i>1.044.315</i>	<i>-28,0</i>
<i>w.v. overig pluimvee</i>	<i>295.742</i>	<i>237.601</i>	<i>369.646</i>	<i>583.904</i>	<i>420.369</i>	<i>42,1</i>
Vleeskalveren	713.333	765.063	843.725	859.872	898.713	26,0
Overige staldieren	994.635	984.201	1.027.953	1.207.014	1.189.665	19,6
<i>w.v. konijnen</i>	<i>370.872</i>	<i>346.719</i>	<i>323.507</i>	<i>387.101</i>	<i>323.044</i>	<i>-12,9</i>
<i>w.v. edelpelsdieren</i>	<i>623.763</i>	<i>637.482</i>	<i>704.446</i>	<i>819.913</i>	<i>866.621</i>	<i>38,9</i>

Tabel 5: Trends in omvang van de veestapel 2002, 2004, 2006, 2007 en 2008 (Bron CBS; *voorlopige cijfers).

6.3 Excretiefactoren varkens en pluimvee

De excretiefactoren voor 2008 zijn nog niet bekend. Tabel 6 geeft de factoren voor 2007. Deze zijn berekend door de Werkgroep Uniformering Mestcijfers (WUM)⁶.

⁶ De Werkgroep Uniformering Mestcijfers (WUM) is een structureel samenwerkingsverband bestaande uit vertegenwoordigers van het Ministerie van LNV, het Plabureau voor de Leefomgeving (PBL), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Praktijkonderzoek Veehouderij en het Landbouweconomisch Instituut (LEI). De WUM berekent elk jaar de mineralenexcretie per gemiddeld aanwezig dier.

Diercategorie	Mestproductie		Mineralenuitscheiding	
	Drijfmest	Vaste mest	Stikstof	Fosfaat
	kg/dier/jaar	kg/dier/jaar	kg N/dier/jaar	kg P ₂ O ₅ /dier/jaar
Varkens				
• vleesvarkens, 20 tot 50 kg en 50 kg en meer	1.200		12,6	4,8
• opfokzeugen en –beren	1.300		14,2	6,2
• gedekte zeugen, zeugen bij de biggen en overige fokzeugen**	5.100		31,5	14,6
• opfokberen, 50 kg en meer	1.300		14,2	6,2
• dekrijpe beren	3.200		23,3	11,5
Kippen				
• vleeskuikens		10,9	0,53	0,19
• ouderdieren van vleesrassen, jonger dan 18 weken		8,2	0,33	0,20
• ouderdieren van vleesrassen, 18 weken en ouder		20,6	1,13	0,56
• leghennen, jonger dan 18 weken:				
= dunne mest	22,5		0,34	0,17
= vaste mest		7,6	0,34	0,17
• leghennen, 18 weken en ouder:				
= dunne mest	53,4		0,74	0,39
= vaste mest		18,9	0,74	0,39
Vleeseenden en kalkoenen				
• vleeseenden		70,0	0,85	0,33
• kalkoenen		45,0	1,69	0,92

Tabel 6: Mestproductie en mineralenuitscheidingsfactoren van varkens en pluimvee (definitieve cijfers over 2007)

6.4 Trends in nationale mestproductie

In overweging 12 van de derogatiebeschikking staat het volgende over de nationale productie van stikstof en fosfaat:

“Teneinde te vermijden dat door de toepassing van de gevraagde derogatie intensivering optreedt, dienen de bevoegde instanties ervoor te zorgen, dat de mestproductie, zowel wat stikstof als fosfaat betreft, het niveau van het jaar 2002 niet overschrijdt, overeenkomstig het door Nederland uit te voeren actieprogramma”.

Tabel 7 bevat de cijfers over de nationale mestproductie. Achtereenvolgens in termen van kilogrammen mest, stikstof en fosfaat. Het betreft de uitscheiding onder de staart. Er is dus niet gecorrigeerd voor stikstofverliezen die plaatsvinden in de stal en in de opslag.

Mestproductie (miljoen kg)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Melk- en fokvee	47.990	47.079	48.119	47.070	46.470	46.212	47.985
Schapen en geiten	1.556	1.583	1.644	1.731	1.737	1.744	1.627
Overige graasdieren ¹	5.067	4.843	4.836	5.025	4.756	4.808	4.702
Varkens	12.272	11.719	11.724	11.852	11.787	12.009	12.326
Pluimvee	1.863	1.155	1.341	1.484	1.471	1.500	1.546
Vleeskalveren	2.725	2.818	2.670	2.895	2.975	2.920	3.050
Overige staldieren	84	82	85	91	88	103	104
Totaal Nederland	71.558	69.277	70.419	70.147	69.284	69.296	71.339

Stikstofproductie (miljoen kg)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Melk- en fokvee	265,7	267,9	258,3	253,3	245,2	258,1	268,1
Schapen en geiten	16,2	16,5	12	12,6	12,3	11,8	11,3
Overige graasdieren ¹	33,1	31,7	30,3	31,3	29,2	29,4	29,0
Varkens	99,8	96,8	94,7	98,3	100,9	104,8	107,9
Pluimvee	61,3	43,9	52,7	57,9	57,4	59,1	61,2
Vleeskalveren	11,5	12,2	11,2	12	12,9	13,9	14,5
Overige staldieren	2,3	2,2	2,2	2,3	2,2	2,4	2,5
Totaal Nederland	489,9	471,2	461,4	467,6	460,1	479,6	494,5

Fosfaatproductie (miljoen kg)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Melk- en fokvee	82	83,5	79,1	78,9	75,9	78,5	81,3
Schapen en geiten	4,7	4,6	4	4,3	4,3	4,4	4,2
Overige graasdieren ¹	10,3	10,4	10,1	10,6	9,9	10,4	10,3
Varkens	40,8	39,7	39	40,8	42,2	42,7	43,9
Pluimvee	30,7	20,6	24	26,9	26,2	27,0	28,0
Vleeskalveren	4,5	4,7	4,3	4,5	5,2	5,2	5,5
Overige staldieren	1,4	1,3	1,4	1,4	1,2	1,2	1,2
Totaal Nederland	174,5	164,7	162	167,4	164,8	169,4	174,3

Tabel 7: Nationale mestproductie in miljoenen kilogram mest, stikstof en fosfaat (Bron CBS;

*voorlopige cijfers; ¹ Voor alle jaren inclusief paarden en pony's).

De tabel weerspiegelt de ontwikkelingen in de veestapel alsmede de ontwikkeling in de excretie van stikstof en fosfaat per dier. Vooral bij graasdieren varieert de uitscheiding per dier van jaar tot jaar doordat het weer de mineraleninhoud van het rantsoen beïnvloedt⁷.

⁷ De cijfers over voorgaande jaren kunnen afwijken van eerdere rapportages. Wijzigingen in de inzichten over de excreties van stikstof en fosfaat die door de WUM worden vastgesteld kunnen met terugwerkende kracht gehanteerd worden voor de berekening van de nationale productie van stikstof en fosfaat in dierlijke mest.

In tabel 8 is de wijziging van de mestproductie in kilogrammen mest, stikstof en fosfaat weergegeven in relatie tot het referentiejaar 2002.

	wijziging ten opzichte van 2002 (in procenten)					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Mestproductie	-3,2	-1,6	-2	-3,2	-3,2	-0,3
Stikstofuitscheiding	-3,8	-5,8	-4,6	-6,1	-2,1	0,9
Fosfaatuitscheiding	-5,6	-7,2	-4,1	-5,6	-2,9	-0,1

Tabel 8: wijziging van de mestproductie in de jaren 2003-2008 in relatie tot het referentiejaar 2002 (Bron CBS; *voorlopige cijfers).